

SYNKRITICKÝ POHĽAD NA MYSTIKU

Jozef Piaček

Abstrakt: Príspevok rozpracúva hypotézu autochtónnosti mystiky na základe perichronozofickej analýzy povahy inaugúralného šoku ako ústredného mystického fenoménu a ako zdroja všetkých fenoménov, ktoré konštituuju mystiku. Autor exponuje nevyhnutnosť systémového analytického prístupu k mystike ako podmienky jej nereduktívneho chápania. Ako metóda fixácie výsledkov výskumu mystiky sa navrhuje metóda indexovania. Ako základ sebareflexívneho pristupovania k mystike sa ponúka a vykladá synkritická metóda a agapizmus.

Kľúčové slová: mystika, mystický fenomén, inauguračný šok, synkritická metóda, synkriticizmus, agapizmus, perichronozofia, systémová analýza mystiky, metóda indexovania

11/15 Milé priateľky a milí priatelia,
keďže naše stretnutie je určené pre doktorandov a navyše doktorandov z viacerých vedných odborov, dotknem sa mystiky nielen vecne, obsahovo, ale aj z hľadiska vedeckého pristupovania k nej. Obsahový aspekt je daný témou kolokvia, aspekt metodologický 11/20 a metodický je daný účastníkmi kolokvia.

Pracovať budeme s nasledovnou hypotézou: **Mystika** je autochtónne vývinové pásmo kultúry, každej kultúry na svete, nielen kultúry európskej, ale aj arabskej, indickej, čínskej, japonskej, kultúry

predkolumbovskej Ameriky atď. Mystika je ireducibilná v každom z naznačených ohľadov. To znamená, že sa rodí a môže pretrvávať nezávisle od iných vývinových pásiem kultúry, nezávisle od náboženstva, vedy, umenia, každodenného vedomia alebo filozofie.

12/5 Iná vec je interpretácia mystiky, mystických zážitkov. Do našej interpretácie mystiky zasahujú nezriedka kategórie z istej oblasti našej obvyklej intelektuálnej činnosti. Ak sme psychológmi, v našej interpretácii mystiky budú intervenovať kategórie vyťažené psychologicky. Ak sme teológovia, etici, filozofi, kulturológovia, etnológovia atď., v našej reflexii mystiky budú intervenovať konfigurácie kategórií danej oblasti alebo disciplíny.

Z naznačeného možno poľahky dospieť k uvedomeniu si **zásadného rozdielu medzi mystikou a obrazom mystiky**. Mystika je dianie len a len spontánne. Obraz mystiky je produkt takého či onakého reprezentovania mystiky, výsledok jej intelektuálnej reflexie s jeho verbálnou fixáciou. Mystika sa nemusí viazať na verbálno a vo svojom jadre je pravdepodobne neverbálnej povahy. Celok mystiky a jednotlivé štrukturálne zložky mystiky (systémy) sú vo svojej originalite bližšie k neverbálnym významovým útvarom a procesom, ktoré si pokojne môžu svojím plnokrvným životom žiť na-
12/15 ozať aj bez verbalizácie. V tom je neodolateľná príťažlivosť mystiky, jej zvodnosť a *fascinans*, čo vedno pripomína svet erotiky.

Nevyhnutnou vlastnosťou mystiky je jej číra subjektívnosť. Zdôrazňujeme prívlastok *nevyhnutná*, pretože subjektívnosťou sa vy-
12/25 značujú aj mnohé paramystické prístupy k svetu. Preto dostatočnosť špecifických vlastností mystiky sa ešte len musíme pokúsiť nájsť.

Pozrime sa najprv na komplex mystického fenoménu samého, na samotnú mystiku. Čo to je – mystika?

Mystika je obnovovanie jednoty bytnenia sveta pretrhutej životom ľudského individua. Scelenie pretrhutej jednoty bytia sa označuje latinským termínom *unio mystica*, *unio cum Deo*, *communio sanctorum*, *joga*. *Unio mystica* atď. je obnovenie jednoty bytia, prerušenej predchádzajúcim životom človeka, splynutie života ľudského individua so životom iných ľudských indivíduí, so životom prírody, s celým ostatným dianím sveta a s procesmi samého udržiavania diania sveta v jeho chode. V uvedenej postupnosti foriem obnovovania jednoty bytia plní kľúčovú úlohu napokon uvedené splynutie života ľudského jedinca s tým, čo udržiava svet.

Toto obnovovanie jednoty bytia sveta sa môže uskutočňovať v rôznych kontextoch, v rámci rôznych aktivít človeka, no najčastejšie sa odohráva v rámci náboženstva. V tomto prípade potom aj hovoríme o náboženskej mystike. Okrem náboženskej mystiky existuje tiež mystika nenáboženská: filozofická, magická, mystika v rámci špeciálnovednej, umeleckej, estetickej, každodennej či praktickej činnosti a v rámci rôznych kombinácií týchto činností.

Sama mystika ako obnovovanie stavu označovaného ako zjednotenie alebo splynutie má však svoje ireducibilné špecifiká naznačujúce autochtónnosť jej zdroja. Uvedomenie si a preskúmanie komplexu špecifických nevyhnutných a dostatočných vlastností mystiky nechá pred nami vyvstať mystiku ako osobitný spôsob vzťahovania sa človeka k svetu a k svojmu miestu v ňom, spôsob, v ktorom dominuje meditácia a kontemplácia. Ukáže sa pred nami, že motívom mystických aktivít je súbor kladných emocionálnych stavov, počnúc

potešením až po stavy úplnej vnútornej vyrovnanosti, ktoré sa dostávajú v priebehu vykonávania súboru zjednocujúcich aktivít, najmä meditácie a kontemplácie, stavy pripomínajúce pocity prežívané pri návrate do bezpečia alebo pri návrate domov z nebezpečných alebo 14/5 rozrušujúcich potuliek. Mystická vyrovnanosť sa vyznačuje pocitom dosiahnutosti cieľa, pocitom neprítomnosti akéhokoľvek ďalšieho cieľa, pocitom zániku akejkoľvek potreby, akejkoľvek závislosti, akejkoľvek snahy dosahovať čokoľvek ďalšie.

Obnovením úsilia alebo túžby sa znovu prerušuje unio mystica 14/10 a život jednotlivca sa opäť mení na cezúru v jednote bytia, na medzeru alebo dieru v bytí, z ktorej na nás opäť vane dych ničotnosti. Táto ničotnosť spočíva v dištancovaní sa od nastupujúceho nepokoja, túžob, negatívnych emócií a utrpenia, v nástupe snáh a túžob, aby to zlé prestalo, iba čin vytlačenia kaverien zla a nepohody z nášho 14/15 bytia sa nedostavuje. Čím viac túžob po dobre, tým viac fakticky uskutočňovaného zla. V nemystickom stave nie sme schopní splývať ani so svojou existenciou a jej existenciálmi. Opäť sme rozorvanosťou, možno menšou ako pred meditáciou a kontempláciou, ale predsa len zasa cudzincami pred sebou samými.

14/20 Naznačené procesy, stavy a súvislosti medzi nimi, súborne označované termínom mystika tvoria pred začiatkom ich skúmania súčasť celku pred(syn)kriticky daného (CPD). Úlohou skúmania mystiky je vyčleniť komplexný fenomén mystiky z jeho vpletenosti do ostatných procesov vzťahovania sa človeka k svetu a k sebe samému.

14/25 Cieľom skúmania mystiky je nájsť jej špecifikum a zmyslom jej skúmania je ukázať, čím mystika transformuje zlo v nás a okolo nás na dobro, škaredé na krásno, menej dobré na lepšie a menej krásne

na krajšie. Ak sa ukáže, že mystika je formou transformácie zla na dobro atď., tak ju možno považovať sa súčasť kultúry.

Prístup k mystike, ktorý predkladáme v tomto príspevku, možno charakterizovať ako písomný záznam meditácie nahlas, ktorá krúži okolo provizórnej tézy autochtónnosti zdroja a vývinu mystiky s cieľom vyvolať alebo podporiť sebaidentifikačný proces u poslucháča alebo čitateľa. Výsledky meditácie nahlas, ako aj sebaidentifikačných procesov navrhujeme zachytávať metódou indexovania daného vypracúvaného pojmu, obrazu alebo modelu mystiky. **Metóda oindexovania** spočíva v pripisovaní indexu k termínu *mystika*, pričom index označuje buď filozofiu vôbec, keď chceme odlíšiť filozofický prístup k mystike od teologického, religionistického, ľudovopsychologického, mystického atď., alebo konkrétnu filozofiu daného filozofického smeru, školy, autora a pod. Tak dostávame napríklad nasledovné indexované termíny pre vyjadrovanie výsledkov skúmania mystiky: *mystika (filozofia)*, *mystika (religionistika)*, *mystika (teológia)*, *mystika (mystika)*, *mystika (súfyzmus)*, *mystika (judaizmus)*, *mystika (kresťanstvo)*, *mystika (Buber, M.)*, *mystika (Cassirer, E.)*, *mystika (Russell, B.)*, *mystika (Wittgenstein, L., raný)*, *mystika (Wittgenstein, L., neskorý)* atď. Indexovanie sa však môže týkať aj už predtým indexovaných termínov. Ak napríklad skúmame a interpretujeme Buberov prístup k buddhistickému chápaniu mystiky, píšeme *mystika (buddhizmus)* (Buber, M.). Ak mienime navyše zachytiť výsledky povedzme Hellerovho a Mrázkovho religionistického prístupu k Buberovmu rozboru buddhistického chápania mystiky, fixujeme tieto výsledky pod titulom *mystika (buddhizmus)* (Buber, M.) (Heller, J. a Mrázek, M.). V dobe

počítačovej podpory výskumu mystiky nám zložité kombinácie vytvárané metódou oindexovania nerobia väčšie problémy. Praktické príklady indexovania čitateľ nájde v našom *Pomocnom slovníku filozofa* [*PIAČEK: Pomocný slovník filozofa*].

Indexovanými výrazmi a textami, ktoré ich dopĺňajú, sa zachytáva výsledok skúmania referenta termínu mystika uskutočňovaný danej špeciálnovednej, filozofickej alebo teologickej disciplíny, v danom filozofickom smere, škole, u daného autora atď. Ostro týmto spôsobom chceme odlíšiť entitu referenta termínu mystika od entity pojmu (obrazu, modelu, koncepcie) mystiky. Výsledok nášho (sc. synkriticistického) skúmania mystiky netvorí výnimku a nerobí si nijaký nárok na uprednostňovanie pred inými výsledkami skúmania a interpretácie mystických fenoménov. Výsledok nášho prístupu k mystike indexujeme výrazom *mystika (synkriticizmus)* alebo ešte presnejšie *mystika (Piaček, J.)*.

Zvláštnosťou synkriticistického pojmu mystiky je to, že v sebe popri výsledku štandardných pojmotvorných procesov zahŕňa ako podstatnú zložku aj špecifický emocionálny komponent tvorený najmä potešením z inakosti iných spôsobov skúmania mystiky a fixácie ich výsledkov.

Tento explicitný kladný emocionálny vzťah k iným prístupom k mystike nemusí korešpondovať s logickou kompatibilitou rôznych koncepcií mystiky. Zmyslom synkriticistického kladného emocionálneho a priori je udržiavanie rôznych koncepcií mystiky, a to 1. v ich vzájomnom dohľade a 2. v ich prípadnej vzájomnej ireducibilite, ak niektorej z týchto koncepcií záleží na tom, aby ju neredukovali na niektorú inú koncepciu. V pozadí synkriticistického prania ina-

kosti danej koncepcie mystiky je generálna agapistická orientácia synkriticizmu, stojaca na nahliadnutí bezperspektívnosti, resp. replikatívnosti polemizmu (bojovníctva, zápasníctva). Agapizmom sa však vôbec nepodväzuje zachovávanie ostatných vedeckých štandardov, vrátane logických a metodologických, a takisto nevyklučuje asertivitu s jej právom na nesúhlas alebo prejav nezaujímania sa.

Súbor týchto štandardov sa synkriticizmus pokúša udržiavať v zmysluplnom a logickom celku na báze **systemového analytického prístupu k mystike** vyčleňujúcej: 1. momentálny prierez štruktúrou mystiky, 2. geneticú a dynamickú dominantu štruktúry mystiky a 3. nevyhnutné externé súvislosti štruktúry mystiky. Pri skúmaní momentálneho prierezu štruktúrou mystiky sa berie do úvahy totalita mystiky pri abstrahovaní od jej časových, resp. vývojových parametrov a súvislostí s mimomystickými fenoménmi. Pri skúmaní genetickej a dynamickej dominanty štruktúry mystiky sa výskum zameriava na zdroje, vznik a vývin mystiky čiže na časovosť a historicitu mystiky a na hybné sily vývinu mystiky. A napokon pri skúmaní nevyhnutných externých súvislostí štruktúry mystiky sa pozornosť venuje odlišnostiam mystiky v pomere ku komplexom alebo systémom mimomystických fenoménov, najmä k vzťahu mystiky a náboženstva, mystiky a mágie, filozofie, teológie atď. až k vzťahu mystiky a komplexu psychopatologických fenoménov. Sem patrí aj skúmanie kultúrneho kontextu danej mystickej tradície. Do výskumu NESŠ mystiky patrí aj zdôrazňovaný vzťah mystiky a obrazu mystiky ako entít rôzneho ontologického rádu. Pri NESŠ ide v podstate o komparáciu štruktúr mystického a paramystického v najširšom zmysle slova.

V príspevku tohto druhu a tejto dĺžky sa vzhľadom na systémo-voanalytickú nekonečnosť výskumu mystiky možno dotknúť len niektorých aspektov, konštituentov a procesov komplexu mystických fenoménov týkajúcich sa pojmu mystika, ktorej sa popri mnohových encyklopédiách, slovníkoch a kompendiách venujú stovky zväzkov v rámci edícií mystických textov z jednotlivých svetových mystických tradícií tak euroseveroamerických, ako aj mimoeurópskych. Ako centrálny aspekt (už sme to naznačili) pokusne vyzdvihneme eventuálnu autochtónnosť mystiky, jej zdroja a vývinu.

O hypotézu autochtónnosti zdroja a vývinu mystiky synkretizmus opiera svoju koncepciu ireducibility samej mystiky, a to predovšetkým jej nereducovateľnosti na náboženstvo a mágiu.

Jadro našej koncepcie autochtónnosti mystiky tvorí **idea inauguračného šoku**, ktorú okrem iných rozvíja cirkevný historik Peter Gerlitz vo svojej štúdii *Mystik religionsgeschichtlich* (Mystika z pohľadu cirkevných dejín), tvoriacej prvú časť rozsiahleho hesla o mystike v XXIII. zväzku diela *Theologische Realenzyklopädie* (GERLITZ 1994:534 – 547).

Podľa Gerlitz je inauguračný šok priestorom výskumného vstupu do kľúčového fenoménu v komplexe mystiky označovaného termínom unio mystica. Inauguračný šok Gerlitz charakterizuje ako „počiatočný otras (*Erschütterung am Anfang*)“, čiže otras alebo šok, „v ktorom sa rodia všetky mystické obrazy a fenomény vrátane zakúšania všejednoty Absolútnej a ktorý zároveň vyvoláva všetky ďalšie skúsenosti (*in der alle mystischen Bilder und Phänomene und natürlich die All-Einheitserfahrung des Absoluten ihren Ursprung haben und zugleich alle weiteren Erfahrungen auslöst*)“ (GERLITZ

1994:539). A Gerlitz vzápätí dodáva, že tento šok je teda kľúčový zážitok (*der „choc“ ist also ein Schlüsselerlebnis*) (GERLITZ 1994:539).

Všimnime si hneď na začiatku rozboru centrálneho mystického zážitku jeho bezčasovostnú väzobnosť, ktorú Gerlitz avizuje slovíčkom „zároveň (zugleich)“. Fenomén bezčasovosti a jeho výskum zaujímajú aj v synkriticizme kľúčové miesto, pretože výskum bezčasia – perichronozofia – tvorí základnú vrstvu synkriticistickej ontológie (PIAČEK 2008). Na tomto mieste pristupujeme k ontologickému, konkrétne perichronozofickému, skúmaniu statusu mystiky. Nadväzujeme pritom na Gerlitzovu explicitnú charakteristiku inauguračného šoku čiže centrálneho mystického zážitku ako bezčasového (*zeitlos*) (GERLITZ 1994:538). Bezčasovú väzobnosť inauguračného šoku Gerlitz zdôvodňuje tým, že „v ňom zakúšaná večnosť“ nemá začiatok ani koniec (*die in ihm erfahrene ‚Ewigkeit‘ kennt keinen Anfang und kein Ende*) ([1], 539). V tomto stave vedomia (*Bewusstseinszustand*) stráca zmysel akékoľvek „predtým (vorher)“ a akékoľvek „potom (nachher)“ a čas tu už nehrá nijakú úlohu (*spielt die Zeit keine Rolle mehr*)“ (GERLITZ 1994:539). Z doterajšieho Gerlitzovho rozboru centrálneho mystického fenoménu vidno, že jeho bezčasovosť sa na jednej strane releguje do oblasti vedomia, na druhej strane sa však naznačuje, že bezčasovosť jestvuje – presnejšie musíme hovoriť: bezčasovosť – aj reálne, Gerlitz hovorí, že prýšti zo zakúšanej večnosti a čas nehrá nijakú rolu. Synkriticizmus má tendenciu túto rozkolísanosť bezčasovej väzobnosti alebo väzobností centrálneho mystického zážitku ontologicky relegovať nielen do oblasti vedomia, do oblasti prežívania, ale s plnou vážnosťou prijať aj bezčasovosť reality života individua

absolvujúceho inauguračný šok v celom momentálnom priereze tohto života. Vákuoly času podľa synkriticizmu možno vytlačiť nielen z nášho prežívania, ale aj z nášho praktického konania. Mystická metanoia prýštiaca z udalosti mystického šoku je bytostný prevrat v živote ľudského individua, netýka sa len jeho vedomia alebo prežívania, ale aj jeho bytia. Práve toto bytostné bezčasové vyčleňujúce ľudského individua, dostavujúce sa v inauguračnom šoku prekáža establišmentu.

Akýkoľvek fenomén – vrátane fenoménu mystického – je súčasťou kultúry dovtedy, kým je fenoménom premeny niečoho zlého na dobré, niečoho škaredého na krásne, niečoho menej dobrého na lepšie alebo niečoho menej krásneho na krajšie. Zlé je to, čo škodí (najmä druhým alebo druhému). Dobré je to, čo uspokojuje potreby bez toho, aby čomukoľvek alebo komukoľvek škodilo. Dobro je to, čo neškodne uspokojuje potreby. Keď filozoficky prehĺbime pohľad na zlo a dobro do tej miery, aby sme zahliadli aj ich ontologickú (metafyzickú) podstatu, tak zisťujeme, že zlo je prerušenie jednoty bytia, prerušenie plynulosti bytia, jeho kontinuity, zatiaľ čo dobro je obnovovanie jednoty alebo kontinuity bytia. **Mystika je autochtónnym špecifickým spôsobom obnovovania jednoty, plynulosti bytia.**

Autochtónnosť mystiky spočíva v ireducibilite jej zdroja na ľubovoľný iný druh kultúrnej aktivity bez ohľadu na to, či mystika vystupuje sama osebe, v čistej podobe, alebo – čo je častejším prípadom – ako konštituent iných druhov kultúrnej aktivity, najmä náboženstva.

Otázka špecifickosti mystiky, čiže otázka mysticity, obracia našu

pozornosť na špecifikum mystiky alebo mystického fenoménu najmä vzhľadom na náboženstvo a prípadne aj mágiu, pretože mystika sa pertraktuje prevažne ako konštituent náboženstva a magických aktivít.

Vhodným prostredím na odlíšenie mystického od náboženského a magického je napríklad joga. V joge sa možno stretnúť okrem iného tak s prvkami náboženského a magického, ako aj s prvkami mystického.

Náboženské do jogy vstupuje najčastejšie z hinduizmu a buddhizmu (niekedy aj zo sikhizmu, islamu, judaizmu či kresťanstva).

Magické sa v joge zasa prebúda ako svojrázna prekážka na ceste praktikovania jogy, ktorá sa označuje sanskrtským termínom *siddhi*. *Siddhi* sú mimoriadne schopnosti, ktoré časom dosahuje človek praktikujúci jogu a ktoré sa druhým ľuďom javia ako zázračné schopnosti. Cudzorodosť *siddhi* a jogy spočíva v tom, že ak človek, ktorý praktikuje jogu, podľahne pokušeniu oddávať sa účinkom *siddhi*, prejaví sa to ako uviaznutie na ceste k rozpúšťaniu ega a k znovuobnoveniu jednoty bytia v živote jogistu, čiže ako prekážka pri realizácii mystického konštituentu jogového spôsobu života.

Špecifikum mystického konštituentu jogy a mystického fenoménu vôbec, špecifikum mysticity tak spočíva v činnosti koncentrovanej na obnovovanie jednoty bytia pretrhutej z ľubovoľných príčin, za ľubovoľných okolností a v ľubovoľnej dobe. Špecifikum mysticity spočíva v strácaní sa alebo v stratení sa izolujúcich účinkov triviality života ľudského individua, v jeho otváraní sa inakosti v najširšom zmysle slova, v otváraní sa voči inakosti transcendentného vo vnútri jednotlivca ako aj v otváraní sa voči inakosti

v čomkoľvek mimo jednotlivca. Ak ide o postupné otváranie sa inakosti transcendentného, hovoríme o gradualistických formách mysticity, ak ide o náhle otvorenie sa tejto inakosti, hovoríme o subitistických formách mysticity.

To, že sa mystický fenomén zväčša vyskytuje ako konštituent magických alebo náboženských foriem osvojovania si sveta človekom, by nám nemalo brániť v separovaní mystického fenoménu a v jeho pertraktovaní ako autochtónnej a špecifickej zložky celku predkriticky alebo predsynchronicky daného (CPD).

Nasýtenie mystického prvku celku predsynchronicky daného náboženskou (náboženskou vierou) alebo magickými ambíciami je komplikujúci moment výskumu alebo praktikovania mystiky ako takej. Táto komplikácia môže mať pozitívne i negatívne účinky, a to podľa toho, či mysticitu uvoľňuje smerom k pretváraniu zla na dobro, škaredého na krásno atď., alebo ju z tohto transformačného procesu vyraduje a ponecháva ju len ako bežnú súčasť danej civilizácie.

Jogu sme uprednostnili ako príklad pôdy pre výskumnú separáciu mysticity z metodologicko-metodicko-didaktických dôvodov, a to menovite preto, lebo plnokrvné praktikovanie jogy nebráni jogistovi naďalej zotrvať vo svojom náboženskom alebo mimonáboženskom svetonázorovom postoji. Joga je výskumné prostredie, ktoré nielenže nie je žiarlivé na tie či oné svetonázorové a náboženské postoje, ale naopak podporuje uvoľňovanie alebo čírenie ich kultúrnotransformačných potencií.

Vo výskume mystiky ako súčasti CPD intervedujú rôzne kategórie, medzi ktorými zaujímajú dôležité postavenie kategórie

filozofické. Napríklad za už spomenutým vyčlenením gradualistických foriem mysticity sa ukrýva kategória časovosti, za vyčlenením subitistických foriem mysticity tkvie kategória bezčasovosti. Samozrejme, že predmetom skúmania sa môžu popri mystike stať aj samotné tieto kategórie. V tomto prípade hovoríme o kategoriálnej sebareflexii filozofického skúmania mystiky. Špecifikum filozofického skúmania mystiky spočíva v odhaľovaní, skúmaní a rozširovaní najvšeobecnejších podmienok premeny alebo pretvárania (sa) protomystického alebo mimomystického na mystické ako súčasti kultúry pri sebareflexívnej aktivite, zahrnujúcej predovšetkým kategoriálnu zložku sebareflexie.

Naznačená kategoriálna zložka výskumu mystiky sa však závažným spôsobom dotýka aj špeciálnovedných foriem skúmania mystiky, pretože kategórie intervenujúce v procese skúmania mystických fenoménov tvarujú postupy tohto výskumu, čiže určujú jeho metódy. Ak si napríklad v rámci skúmania mystiky vyčleníme štvoricu metód, ako 1. informovaná empatia, 2. analýza, 3. komparácia a 4. syntéza, tak pravdepodobne v našom myslení intervenujú ako rozhodujúce tieto kategórie: kategória vnútra (a kategória vonkajška), kategória časti a kategória celku, kategória rovnakosti a kategória inakosti. Takto by v našom prípade pri skúmaní mystiky intervenoval inventár viacerých kategórií, napríklad:

1. časovosť,
2. bezčasovosť,
3. vnútro/vnútorané/imanentné,
4. vonkajšok/vonkajšie/transcendentné,
5. časť,

6. celok,
7. rovnakosť,
8. inakosť.

Pri výskume mystiky však nie je dôležité iba identifikovať ten či onen inventár kategórií, ktoré sa uplatňujú v priebehu skúmania, ale identifikovať treba aj ich obsah a väzobnosť. Obsah a väzobnosť kategórií intervenujúcich vo výskume mystiky je daný príslušnosťou kategórií k tej či onej filozofickej tradícii a v rámci týchto tradícií k tomu či onomu prúdu filozofického myslenia. Možno toto by malo byť ťažiskom doktorandských seminárov. Nedostatočné uvedenie si tejto kategoriálnej okolnosti má totiž nepriaznivé účinky na kvalitu výskumu mystiky. Napríklad dizertačná práca venovaná skúmaniu mystiky má buď eklektický charakter, alebo k syntéze obrazu mystiky sa pristupuje unáhlene, prirýchlo, bez dostatočného zohľadnenia proveniencie intervenujúcich kategórií. Najmä táto posledná okolnosť je v rámci súčasného výskumu mystiky mimoriadne závažná, pretože skúmanie mystiky sa odohráva v prostredí globalizácie, v prostredí stále intenzívnejšieho interkultúrneho a interreligiózneho dialógu (o ekumenizme ani nevraviac), čo sa týka nielen predmetu skúmania, čiže mystiky, mystickosti, mystického fenoménu, ale aj spôsobu či metód tohto skúmania. Z tohto hľadiska najužším, najprekérnejším miestom skúmania mystiky je referent termínov „informovaná empatia“, „introspekcia“, „fenomenológia“, „autopsia“, „sebareflexia“, „ego-pohľad“, „emancipácia“, „spása“ a pod.

Odpomôcť nebezpečenstvu eklekticismu a povrchnosti by mohlo o. i. dôsledné rozlíšenie medzi mystikou a jej obrazom.

Mystika a obraz mystiky sú entity rôzneho ontologického rádu, rôznej ontologickej úrovne. Mystika, jej štruktúra, vznik, vývin a vonkajšie súvislosti jej štruktúry sa riadia inými zákonmi ako obraz mystiky, štruktúra tohto obrazu, tvorba a transformácie tohto obrazu, ako aj vzťahy štruktúry obrazu mystiky k obrazom mimomystických vývinových pásiem kultúry. Ani v období po postmoderne sa pravdepodobne nedokážeme vyhnúť naznačenému systémovému analytickému prístupu k mystike.

Systémový analytický prístup k mystike nám totiž uľahčí udržiavať si vedomie rôznej proveniencie mystiky a zároveň ne-strácať zo zreteľa invariantnosť mysticity.

Pri uvedomovaní si proveniencie mystiky vyčleňujeme väzobnosť tejto proveniencie na príslušnú svetovú kultúrnu tradíciu s jej dominantným náboženským vývinovým pásmom. V rámci západnej kultúrnej proveniencie mystiky ide o vývinové pásmo biblických náboženstiev (judaizmus, kresťanstvo, islam), v rámci indickej kultúrnej proveniencie ide o pásmo tantricko-védskych náboženstiev počnúc tantrizmom, cez védizmus, brahmanizmus až po hinduizmus a buddhizmus, v rámci čínskej kultúrnej proveniencie mystiky ide o preplietanie sa taoisticko-konfuciánskeho vývinového pásma čínskej kultúry s buddhizmom, ktorý do Číny prišiel z indického kultúrneho okruhu.

Pri výskume nevyhnutných externých súvislostí štruktúry mystiky by sme najmä v súčasnosti mali upriamiť pozornosť na to, či kontext, najmä náboženský, podporuje alebo brzdí transformatívne potencie mystiky týkajúce sa sexuálnej energie. Ak sa táto energia potláča alebo odtŕha od svojho najprirodzenejšieho kontextu – lásky,

pervertuje, nadobúda rôzne podoby sexuálnych perverzií. Treba uvoľňovať transformatívny potenciál mystiky najmä vtedy, keď v určitej dobe alebo v určitom prostredí nastáva buď vybičovávajúce, alebo potláčanie sexuálnej energie. Nezriedka sa napríklad stáva, že aj buddhistickí mnísi, ktorí prišli na Západ, v dobe všeobecne šiरेnej a štátne i transnacionálne tolerovanej pornografie prestávajú byť schopní účinne transformovať svoj sexuálny potenciál, transformáciu sexuálnej energie, jej spiritualizáciu začínajú nahradzovať napríklad alkoholizmom alebo nie vždy domysleným sobášom či veľmi rýchlo zomierajú. U nás sa tými či onými okolnosťami vyvolávaná neschopnosť uvoľňovať procesy zamerané na spiritualizáciu sexuálnej energie prejavuje pederastiou a inými úchylkami, a to samozrejme nie až vtedy, keď sa o týchto úchylkách dozvedá verejnosť, ale práve vtedy, keď je utúľovaná. O transformácii čiže spiritualizácii sexuality tu hovoríme preto, lebo utínať hlavu sexualite je možno ešte horšie, ako z nej robiť stohlavého draka.

Pre výskum mysticity ako komplexu špecifických aktivít znovuoobnovovania jednoty bytia v živote jednotlivca je veľmi užitočné, aby človek tú či onú formu mystiky praktizoval. Jej intelektuálna reflexia nestačí, nestačí ani na anihiláciu časových vákuol, ani na anihiláciu konfliktov. Schodnou cestou sa zdá byť praktický agapizmus, bez ohľadu na to, pod akou vlajkou kráča. V tom je aj náročnosť a zriedkavosť účinných a zmysluplných metodologických doktorandských seminárov, v ktorých by sa organicky a nereduktívne (slovom synkriticky) prepájalo praktikovanie (alebo aspoň jeho ukážky?) a jeho metodologická, kategoriálna atď. sebareflexia.

LITERATÚRA

GERLITZ, P. 1994. Mystik religionsgeschichtlich. In: MÜLLER, G. (Hrsg.): Theologische Realenzyklopädie. Bd. XXIII. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1994. ISBN 3-11-013852-2.

MÜLLER, G. (Hrsg.) 1994. Theologische Realenzyklopädie. Bd. XXIII. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1994. s. 533 – 597. ISBN 3-11-013852-2.

PIAČEK, J. Pomocný slovník filozofa. Verzia 2.2.
(<http://pomslovfil.synthasite.com/>)

PIAČEK, J. 2008. Problémy perichronozofie. In: Filozofia, 63, 2008, č. 3, s. 206 – 218.

Summary: This contribution elaborates the hypothesis of autochthonousness of mysticism on the basis of perichronosophical analysis of the nature of inaugural shock (choc inaugural) as a central mystical phenomenon and source of all phenomena constituting mysticism. Author exposes necessity of system analysis approach to mysticism as a condition of non-reductionist understanding of mysticism. As a fixation process in relation to the research results is suggested indexing method. As a basis of selfreflecting approach to mysticism is exposed syncritical method and agapism.

Key words: mysticism, mystical phenomenon, inaugural shock, syncritical method, syncriticism, agapism, perichronosophy, system analysis of mysticism, indexing method

Doc. PhDr. Jozef Piaček, PhD.
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Gondova 2
818 01 Bratislava 1
SR
e-mail: piacek@fphil.uniba.sk